For Ide og Virkelighed.

Et Tidsskrift,

udgivet

af

R. Nielsen,

B. Bjørnson og Rud. Schmidt.

Aargang 1870. Første Bind.

Kjøbenhavn.

Chr. Steen & Søns Forlag.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

En Fortolkning af den hellige Historie.

---

[289] Naar store Spørgsmaal ere i Bevægelse, og de vaabendygtige Anskuelser rykke i Marken, er det ikke usædvanligt, at Felttoget aabnes med en skarp Krigserklæring. Enhver af de stridende Parter betragter da sit Standpunkt som en klippefast Borg, en uindtagelig Fæstning, hvorfra der i forskjellig Retning kan gjøres Udfald mod den fjendlige Hovedstyrke, medens Standpunktet selv fra alle Sider er sikret mod ethvert Angreb. Her er ikke Tale om Underhandlinger, mindelige Overenskomster eller gjensidige Indrømmelser. Hele Sandheden er paa den ene Side, hele Usandheden paa den anden; saa gjælder *to be or not to be*: det, der ikke kan staae, maa falde. Den verdenskloge Besindighed ynder ikke den Slags Afgjørelser; den antager ubeseet, at der er Ret og Uret paa begge Sider. Saa tysser man paa de Stridende og vil gjerne besværge Uveiret. Men det er forgjæves, naar Aandedrættet er tungt og Luften kvalm.

Der gives i Kulturlivet Mellemtilstande, da det næsten seer ud, som om Menneskeslægten af lutter Klogskab var i Færd med at blive fjollet, da man forklarer
[290] Fænomenerne uden at bekymre sig om deres Væsen og kan besvare alle Spørgsmaal paa dem nær, der egenlig angaae Sagen. Aandskræfterne slappes; Fornuften døser, man skulde troe, at den fik sig en Middagslur, medens tusinde Tanker af vaagen Forstand sværme i Døgnet som summende Myg i Heden. Det er i saadanne Mellemtilstande, at Middelveislæren florerer, thi »Middelveien er bred« og bliver bestandig bredere. En foregiven kritisk, men i Virkeligheden ukritisk Sammenhoben af alskens literære Levninger, en ufordøielig Blanding af uensartede Bestanddele — Brudstykker fra gamle, knuste, sammensunkne Theorier — ansamles og sætte sig fast som Dæmning mod alle Principer, som opslemmet Dynd mod Tankernes friske Strøm, som Grums og Grus, der tilstopper Ideernes Kildevæld. Under slige Omstændigheder vil det da være nødvendigt, at det kommer til Brud, til endelig Afregning, og at Udfordringen er paa Liv og Død.

Men der kan jo ogsaa føres en Strid paa fredelige Betingelser. Istedenfor at begynde med en Indskærpelse af de Punkter, der udelukkende betegne Uenigheden, kan man vende Fremgangsmaaden om og gjøre Begyndelsen med at udhæve de Forudsætninger, hvorom der hersker fuldstændig Enighed. Med Enigheden til Udgangspunkt vil det saa efterhaanden kunne gjøres indlysende, hvori Uenigheden bestaaer, hvorfra den stammer, og hvilken Betydning den egenlig har. I nærværende Tilfælde, hvor Talen er om en Fortolkning af den hellige Historie og om den Kritik, der danner Fortolkningens

Grundlag, vælge vi den sidst angivne Fremgangsmaade. Vi gjøre det saameget hellere, som det Skrift, hvortil vi i denne Afhandling agte at henføre Bedømmelsen af de evan- *[291]*
geliske Beretningers Troværdighed, er en Frugt af mangeaarig omhyggelig Forskning, et Arbeide af videnskabelig Værdi, der frembyder væsenlige Enighedspunkter, nemlig: *Fortolkning* af de synoptiske *Evangelier af Dr. H. N. Clausen* (Kjøbenhavn 1850).

I den Del af Indledningen, som omhandler »Evangeliernes historiske Karakter« har den høiærværdige Fortolker, hvad Kritikens videnskabelige Side angaaer, opstillet Grundsætninger, som vistnok i deres Almindelighed maae ansees for uomstødelige. Vi kunne sammenfatte disse Grundsætninger under følgende tre Synspunkter. 1) *Den gammelkirkelige Antagelse, at man »i Gjenstanden for den evangeliske Beretning, Kristi jordiske Liv og Virksomhed, havde et rent historisk Stof, en Række af uomtvistelige Kjendsgjerninger«, er kritisk uholdbar.* Der maa gjøres Forskjel mellem profan og hellig Historie. »Det historiske Stof som udfylder den evangeliske Beretning, kan med Hensyn til indre Beskaffenhed ikke lignes med noget andet… Det er det Underfulde, det Uforklarlige, det Overnaturlige, der her er Beretningens røde Traad, angiver dens Grundtone; selv der, hvor Underet ikke træder umiddelbart frem, hvor Begivenhederne for en Tid føie sig ind i Naturforbindelsens vante Gang, bevæger dog det Hele sig paa Mysteriets dunkle, hellige Grund«. Fortolkningen maa altsaa bestemmes ved Opfattelsen af Underet.

2) *At nægte Underets Mulighed er at fornægte den hellige Historie.* Imidlertid følger heraf endnu ingenlunde, at man skulde være tilsinds at ville opgive Besiddelsen af en *[292]*
saadan Historie, »forsaavidt herved forstaaes en Historie om Verdens viseste Lærer og helligste Mand, eller Besiddelsen af en hellig Skrift, hvori denne Mands Lære og hans Livs Historie er bleven opbevaret«. Men Opgaven bliver, at forklare det Overnaturlige paa naturlig Maade; og for at løse denne Opgave, kan man gaae to Veie.

Man kan med den Forudsætning, at Fortællingen indeholder en virkelig Tildragelse, en sandfærdig Begivenhed, hvor Alt er gaaet naturlig til, søge at forklare sig Skinnet af det Overnaturlige dels af Evangelistens Mangel paa Evne til klar og tydelig Fremstilling, dels af hans indskrænkede Forestilling om Tingenes Sammenhæng og hans oprindelige Hang til at see det Naturlige i et overnaturligt Lys. Saaledes skal f. Ex. Jesu Ord til Peder ved Anledning af den forlangte Tempelskat (Mtth. 17, 27): »Gak hen til Havet, kast en Krog og tag den første Fisk, som kommer op; og naar du aabner dens Mund, skal du finde en Stater; tag denne og giv dem den for dig og mig«, ifølge Dr. Paulus, være et talende Bevis for Evangelistens sproglige Ubehjælpsomhed; thi det, han egenlig vil fortælle, er, at Kristus har sagt til Peder: »Du er Fisker, udkast

Fiskekrogen, og af den første den bedste Fisk, som du løser af Krogen, vil du sagtens udbringe den fornødne Penge«. Den historiske Grund, hvorpaa den evangeliske Beretning maa antages at hvile, bliver ved denne Behandling mere og mere udhulet, den fyldige Virkeligheds Kjerne svinder bort, og kun Skallen bliver tilbage.

Saa kom man da — »i jævn Skridtgang« — ind paa den anden Vei, »den myt-
[293] hiserende Behandling«, hvis betydeligste Repræsentant er Strauss. At den hellige Historie er en Mythe, et Væv af Myther, vil sige, at det ikke er virkelige Kjendsgjerninger, men kun religiøse Forestillinger, vi her have for os; »Tanken arbeider paa Instinktets Vis. Det er den stærke, endnu uudviklede Trang til at klare sig, hvad der udfylder Sjælens inderste Væsen, der sætter de aandelige Kræfter i Bevægelse; det er de sædelig-religiøse Ideer, der arbeide sig ud af den aandelige Gjæringstilstand frem til Klarhed og afrundet Bestemthed, idet de træde frem i legemlig Form som bestemte Personligheder, i en Mangfoldighed af Skikkelser, Livsstillinger og Bedrifter«. Den hellige Historie er med andre Ord et Produkt af ubevidst digtende Fantasi.

3) *Grundbetingelsen for sand historisk Opfattelse af den hellige Historie er en troende Anerkjendelse af Underets Mulighed.* »At en Historie, der netop som historisk Virkelighed er bleven Vendepunktet i den religiøse Verdenshistorie, og i den lange Række af Aarhundreder er gaaet over og ind i det kristelige Liv, skulde lade sig opløse og udspinde i en idealistisk-spekulativ Symbolik — at det personlige Kristusliv, der i alle sine Hovedtrin af Fornedrelse og Ophøielse, af Lidelse og Forherligelse er bleven Middelpunktet for en Virkelighed af den høieste Betydning, for en Samfundstro og et Samfundsliv med verdensomdannende Magt, for andagtsfuld Betragtning og Tilbedelse, for Digtning og Konst, for Anprisning og Efterfølgelse, paa eengang skulde rives ud af den klare Virkeligheds Dag og stilles hen i et taaget Dæmringslys, idet det ved en
[294] exempelløs og uforklarlig Illusion skulde være skeet, at en Række af symboliserende Fortællinger — man veed ikke, naar eller hvorledes — kom til at gjælde for virkelig Historie om en lærende og undergjørende, en lidende og korsfæstet, en opstanden og himmelfaren Frelser og Saliggjører, Gjenstand for Bekjendelse og Paakaldelse i altid større Omraade: dette er en saa uhyre Paastand, at den kristne Verden, selv dens store ligegyldige Del ikke fraregnet, maatte bringes til at studse, til at standse eftertænksomt og gaae i sig selv«. Den hellige Historie er altsaa Underets Historie, en virkelig Historie om virkelige Undergjerninger.

Om disse Punkter er her, som sagt, fuldstændig Enighed; men nu er der i de evangeliske Beretninger ikke blot Noget, der er Gjenstand for videnskabelig Prøvelse; her er jo ogsaa Noget, det er Gjenstand for Tro: Historien er som hellig Historie

en Troeshistorie. Idet nu Forholdet mellem Tro og Viden nærmere skal bestemmes, begynder Uenigheden.

At Tro og Viden maae, som det hedder, forsones med hinanden, indrømmes af Alle, der antage, at Religion og Videnskab lade sig forene i een Bevidsthed. Det er ikke Forsoningens Mulighed, men dens Betingelser, hvorom Striden er.

Have Tro og Viden samme Princip, eller er her to indbyrdes forskjellige, absolut ueensartede Principer? det er Spørgsmaalet. Den høiærværdige Fortolker antager det Første, vi det Sidste; et uskatterligt Hjælpemiddel til Sagens Oplysning have vi i den hellige Historie.

Kan den videnskabelige Anvendelse, Forfatteren har gjort af de opstillede Grundsætninger, virkelig afgive Bevis for Troens Princip-Enhed med Viden, da see vi os *[295]* nødsagede til at opgive vor Synsmaade; men viser det sig, at den foreliggende Fortolkning netop paa det Allerkraftigste taler for en principiel Modsætning af Tro og Viden, da vil jo Fortolkeren selv ikke kunne nægte en saadan Modsætning uden at komme i Strid med sine egne Grundsætninger.

Den videnskabelige Kritik skal, hvad ogsaa særlig indskærpes, lægge an paa »en Udskillelse af overordnede og underordnede, i historisk Henseende mere eller mindre hjemlede Partier« i Skriften. »Naar saaledes Evangelierne indeholde, ved Siden af Beretninger, hvis Udspring kan forfølges op til det apostoliske Øienvidne, enkelte Fortællinger, som adskille sig fra den egenlige historiske Kjerne i Evangelierne ved den fuldkomne Uvished angaaende de Overleverings-Veie, ad hvilke de ere komne de evangeliske Forfattere tilhænde (saaledes den evangeliske For-Historie i de første Kapitler af Matthæus og Lukas), naar der overfor Beretninger, hvor det Foregaaede og Fortalte træder frem i beskuelig Klarhed, staae enkelte andre, der røbe en usikker, tvivlende Opfatning hos det berettende Vidne selv, og saaledes lade den fortalte Begivenhed henstaae i mystisk Halvmørke (dette gjælder f. Ex. om Fristelsen i Ørken, om Forklarelsen paa Bjerget, om Vandringen paa Søen, om Opstandelsen af de jerusalemske Døde); naar ved Siden af mange blot tilsyneladende Uoverensstemmelser, hvor Skinnet af indbyrdes Modsigelse opløser sig ved nærmere Betragtning i en høiere eller ringere Grad af Nøiagtighed og Fuldstændighed, findes enkelte Forskjelligheder, der ikke lade sig hæve paa nogen tilfredsstillende Maade (som f. Ex. Tidsangivelsen for det sidste Paaskemaaltid); da kan det ikke være den rette Vei — fordi det er en Vei, der *[296]* ikke fører til noget Hvilepunkt — naar der her opstilles et Begreb af Guddommelighedens Karakter, som ved Magtsprog skal nedslaae Tvivlen og skræmme Indvendingen tilbage. Thi det er at stille Troens Sag paa den yderste og farligste Spidse, at fordre

det Unaturlige af den Troende: at han skal holde Øinene tæt tillukkede, eller at han seende skal give Afkald paa at kunne see«:

Denne Synsmaade maa i videnskabelig Forstand ansees for fuldkommen berettiget. Den høiærværdige Fortolker er, idet han paataler Kritikens Ret, saa langt fra at stille for strenge Fordringer til Videnskaben, at vi snarere maa beklage, at han i at gjennemføre disse Fordringer ikke har været streng nok. Men hvad følger nu heraf med Hensyn paa Troen?

Det er dog mærkeligt, at netop de Afsnit, som ifølge ovenstaaende Udtalelse høre til de historisk uvisse, for ikke at sige uhistoriske, alle paa faa Undtagelser nær ere optagne blandt dem, der i Kirke-Aarets Løb forelæses til Menighedens Opbyggelse. Holde vi nu med Forfatteren fast paa den Forudsætning, at Troes-Sandheden i den hellige Historie skal klares, begrundes og bestemmes ved videnskabelig Skriftfortolkning, da er det let at see, hvad heraf følger. Thi heraf følger: at i *Forhold til som hine evangeliske Beretningers Troværdighed svækkes i Videnskaben,* maa *den ogsaa svækkes i Menigheden.*

Skal Videnskaben virkelig udøve nogen principiel Indflydelse paa Troen, da maa
[297] den jo aabenbart være i Stand til lidt efter lidt at omdanne Menighedens religiøse Bevidsthed, gjøre den opmærksom paa Beskaffenheden af »det historiske Stof i Evangelierne«, oplade dens Øie for »en Udskillelse af overordnede og underordnede, i historisk Henseende mere eller mindre hjemlede Partier». Saalænge Menigheden vedbliver at høre paa Bebudelsens Evangelium, paa Evangeliet om Kristi Fødsel, om de Vise fra Østen, der saae Stjernen o. s. v., og vel at mærke, hører uden videnskabelig Kritik, vil den naturligvis opfatte Begivenhederne ganske som de fortælles, tillægge det Overnaturlige samme historiske Virkelighed som det Naturlige, og mene, at det Altsammen er — »baade vist og sandt i alle Maader«. Men efterhaanden som Tilhørerne ved Videnskabens Hjælp sættes dybere ind i den kritiske Betragtning, vil Troen og dermed Hørelsen forandre sig. Det vil da underforstaaes, at disse »fragmentariske Fortællinger« ere af tvivlsom Oprindelse, at »en mythiserende Indklædning«, en »udsmykkende Indfatning«, er traadt »udfyldende og formende» til for at bøde paa »det Sparsomme og Vaklende» i de historiske Overleveringer. Menigheden vil da, naar den hører Englenes Lovsang, ikke lade sig bedaare ved en Forestilling om virkelige Engle, men nøies med de virkelige Hyrder — thi for Hyrdernes Virkelighed kan den videnskabelige Kritik indestaae — men hvad Englene angaaer, besinde sig paa »den dramatiske Benyttelse af de jødiske Forestillinger om Aandeverdenens Fremtræden paa menneskelig Vis i den menneskelige Verden, i jødisk Form, selv indtil Navngiv-

ning og Rangorden». Den oplyste Menighed vil i Troen forstaae, at Underet med Stjernen ikke er noget egenligt Under, men et mærkværdigt Fænomen, sammensat af et naturligt Himmeltegn og et optisk Bedrag; «thi kan jeg sige om en Stjerne, at den *[298]* gaaer foran mig, medens meget mere jeg gaaer i Retningen henimod den, saa kan jeg ogsaa sige, at den kommer til at staae der eller der, medens det meget mere er mig, der kommer til at staae saaledes, at jeg seer den netop der, saasom over et Hus«.

Der er fra Troens videnskabelige Standpunkt ofte klaget over, at den personlige Djævel skal være med i Historien, og at det er Videnskaben yderst vanskeligt at faae ham dreven ud af de Troendes Bevidsthed. En væsenlig Hindring ligger uden Tvivl deri, at Menigheden hvert Aar paa første Søndag i Fasten hører Evangeliet (Mtth. 4) om Fristelsen i Ørkenen, og — naturligvis uden al Kritik — opfatter Fortællingen som en virkelig Begivenhed, en væsenlig Del af den hellige Historie. Men, naar Videnskaben har faaet sit Alterlys tændt og det »mystiske Halvmørke«, hvori Begivenheden er indhyllet, begynder at fordele sig, vil Menigheden vistnok finde »Vægten af de Vanskeligheder, som trykke den hele Forestilling om Djævelens personlige Realitet, paa ganske særegen Maade forstærket ved det Forhold, hvori denne her træder frem til Jesus. Thi for Djævelens Vedkommende maa Fremgangsmaaden ved den hele vanskelige Kamp, det Platte i Ordnen og Indleden af Anfægtelserne synes ligesaa vanskeligt at forene med den Kløgt og beregnende Snedighed, der her dog skulde naae sit Høidepunkt, som, fra Jesu Side, Taaligheden i at fortsætte disse Forhandlinger, og af den onde Aand at lade sig føre fra Sted til Sted igjennem Prøvelsens forskjellige Stadier, vanskeligt forenes med Idealet af den sædelige Renhed, der strax maatte have *[299]* draget sig ud af Berøring med det Urene«. Er det først ret gaaet op for den oplyste Menighed, at Fristelseshistorien, historisk forstaaet, er ved sin »Plathed« lige prostituerende for Kristus og for Djævelen, saa faaer Troen vel at tage tiltakke med den videnskabelige Forklaring, at det Hele »sandsynligvis grunder sig paa en Meddelelse af Jesus om Noget, han sjælelig har oplevet i Ørkenens Ensomhed, hvorved det saa for Resten maa lades ubestemt, hvorvidt Disciplene have opfattet det Meddelte som noget indre eller som noget ydre Oplevet«.

Dersom man tager den høiærværdige Fortolkers Erklæring, at det er den videnskabelige Kritik, der skal prøve, udfinde og begrunde Evangelieberetningernes historiske Sandhed, for fuld Alvor, da maa man, hvad ovennævnte Afsnit angaaer, høilig undre sig over vore Præster. Thi enten det nu er Evangeliet om Fristelsen eller om Bebudelsen eller hvilketsomhelst andet Evangelium, der udgjør Dagens Text, saa gaaer det opbyggelige Foredrag uden videre ud fra den Forudsætning, at det forelæste

Evangelium er i alle Dele historisk troværdigt. Præsten tier med Vanskelighederne, forbigaaer de kritiske Betænkeligheder og lader sig ikke mærke med Noget. Det er, ifølge Fortolkerens Synsmaade, en aabenbar Krænkelse af den hellige Sandhed. En saadan Krænkelse af Sandhedspligten kan ikke undskyldes med Uvidenhed; den maa da have sin Grund deri, at der paa Prædikestolen fordres »det Unaturlige« af Prædikanten: »at han her skal holde Øinene tæt tillukkede, eller at han seende skal give Afkald paa at kunne see«.

[300] Vistnok gjælder den Regel, at man ikke maa give de Enfoldige Forargelse; men Sandhed er dog altid Sandhed, og Sandheden maa for Dagen. Er Troesprincipet virkelig Eet med Vidensprincipet, saa kan der umulig være een Troes-Sandhed i Videnskaben og en anden i Menigheden, een paa Kathedret og en anden paa Prædikestolen.

Den nærmeste Vei til at udrydde Overtroen og befordre den religiøse Sandhedserkjendelse vilde da være: af den aarlige Evangeliecyklus at udelukke de Afsnit, om hvis historiske Troværdighed Videnskaben nærer begrundet Tvivl. Men naar Talen er om fuldstændig Troværdighed og historisk Paalidelighed i alle væsenlige Træk, for hvilke Afsnit af den hellige Historie tør Videnskaben da videnskabelig indestaae?

At »Forklarelsen paa Bjerget» og «Vandringen paa Søen» ligesaa lidt kunne komme i Betragtning som »Fristelseshistorien« eller de »fragmentariske Fortællinger«, der afgive »Forhistorien«, har Fortolkeren selv allerede antydet.

Forklarelsen paa Bjerget (Mtth. 17, Mark. 9, Luk. 9) *gaaer ud;* det er ikke et Billede med tydelige Træk af historisk Virkelighed, vi her have for os, men »et Taagebillede i mystisk Halvlys». Han (Kristus) *blev forvandlet for Disciplene,* men hvori Forvandlingen egenlig har bestaaet, kan Kritiken ikke udfinde. «Hvorledes den antydede Metamorfose er at tænke: som strækkende sig til Legemets indre Natur — og i dette Tilfælde, hvorledes forenelig med Jesu sande Menneskelighed — eller som blot til-
[301] syneladende med Hensyn til det ydre Udseende; — hvorledes Tilstedeværelsen skal tænkes af de tvende Jødedommens Heroer» (Moses og Elias) »Repræsentanterne for Loven og Profeterne: virkelig eller visionær; — hvad Formaal der skal tillægges den beskrevne Sammenkomst, og hvad der skal tænkes som Samtalens Gjenstand, — hvorledes Røsten fra Skyen og de udtalte Ord skal forklares: alt dette er Spørgsmaal, paa hvilke et nogenlunde tilfredsstillende Svar maatte være at finde, for at den fortalte Begivenhed skulde kunne blive Gjenstand for Forestilling og Fremstilling. Men af Fortællingens Beskaffenhed er det indlysende, at og hvorfor intet saadant Svar kan gives. Thi de trende Øienvidner« (Petrus, Jakobus og Johannes) »vare betyngede af Søvn, de vidste ikke, hvad de talede, thi de vare forfærdede«; da de ret kom til

Besindelse og »saae sig om, saae de Ingen uden Jesus alene«.

Vandringen paa Søen (Mtth. 14, Mark. 6) *gaaer ud.* Fortolkeren fastholder med filologisk Ret, at her ikke er Tale om en Vandring *ved* Søen eller *henimod* Søen, men ordret om en Vandring *paa* Søen, *hen over Søen,* og henviser til Job 9, 8, hvor der siges om Gud, at han vandrer paa Havet som paa et Gulv. Hele Fortællingen, siger han, har »øiensynligt denne Forklaring til Forudsætning; thi medens Disciplene paa Skibet vare midt ude paa Søen, hedder det, at Jesus vilde gaae dem forbi, og de forbausedes, menende, at det var et Spøgelse, de saae for sig«. Forsaavidt gjør Kritiken da, under Forudsætning af Underets Mulighed, ingen videnskabelig Indvending mod Begivenheden; men — naturam furca — nu kommer det. Fortællingen om Peder, der ogsaa vil prøve at vandre paa Vandet, et karakteristisk Optrin, som fuldender Billedet *[302]* og giver det en rig symbolsk Betydning, kan Kritiken ikke godkjende. Det opbyggelige Foredrag taler imidlertid i en ganske anden Tone. »Dette er skrevet, at I skulle troe, at Jesus er den Kristus, den Guds Søn; dette Ord ville vi anvende paa vor forelæste hellige Fortælling om Herrens Vandring paa Genesareth Sø… Naar vi troe paa ham, som har opvakt Døde, har hersket over Dødens Lov, skulle vi da ikke ogsaa troe paa ham, som har hersket over Tyngdens Lov? Vi skulle da ogsaa lære dette af vort Evangelium, at hvad det kommer an paa, det er at have Fasthed, Bestandighed i Troen, at vi ikke, ligesom Petrus, i Troen skulle begynde Vandringen, men naar vi see det stærke Veir, blive forfærdede, tvivle og synke«. Det er jo meget opbyggeligt. Men naar Troens og Videns Princip-Enhed fastholdes, bliver Grundlaget for denne opbyggelige Tale hult og svævende. Prædikanten taler om Noget, der aldrig er skeet. Kritiken har »grundet Formodning om«, at »Episoden om Peder« er en senere Tilsætning, der skyldes den græske Oversættelse eller Bearbeidelse af Matthæus-Evangeliet — »en Formodning, som bestyrkes ved den hele Karakter af denne Fortælling, der minder om den udsmykkende og forstærkende Tendens i de apokryfiske Evangelier«.

»*Stormens Stillen paa den galilæiske Sø*» (Mtth. 8, Mark. 4, Luk. 8) *gaaer ud, for at Menigheden* ikke skal tage Forargelse af den paafaldende Misforstaaelse, der har indsneget sig i Fremstillingen, en Misforstaaelse, der er saa stor, at den videnskabelige Fortolkning fuldstændig omdanner Begivenhedens historiske Karakter. Alle tre *[303]* Evangelier lægge nemlig Eftertrykket eenstemmig paa, at Storm og Bølger maae lyde Kristi almægtige Ord. Men Videnskaben forstaaer Sagen anderledes: hele Betydningen ligger i Modsætningen af Mesterens »ophøiede Ro» og Disciplenes »ængstelige Forsagthed«, saa at Jesu truende Ord »snarere vel har været henvendt til Disciplene end til Elementerne, til Veir og Vind«. — Der er, naar vi følge den videnskabelige Kritik,

endnu mange Afsnit, som paa Grund af historisk Upaalidelighed maae udelukkes, ja saamange, at man ikke kan undertrykke det Spørgsmaal, om der tilsidst bliver et eneste tilbage.

Det er, vi gjentage det, ingenlunde vor Mening, at den høiærværdige Fortolker i sine Undersøgelser er gaaet de historiske Kjendsgjerninger for nær. Tvertimod! naar Videnskabens Fordring skal i nogen Maade skee Fyldelst, vil vist Ingen kunne behandle den evangeliske Historie med mere Varsomhed eller større Beredvillighed til overalt, hvor det er muligt, at lade det Underfulde træde frem med Præg af historisk Virkelighed, end skeet er i det her omhandlede Skrift. Men netop denne Stræben: *ud fra Videnskaben at sikre og begrunde det Overnaturlige i Troens Indhold*, har, som vi strax skulle see, bevirket en Svækkelse af Grundsætningerne, en Famlen og Vaklen i Bedømmelsen af Fænomenerne, der nærmer sig til det Principløse.

For at imødegaae de Indvendinger, den vantro Kritik (Strauss, Weisse, B. Bauer) har reist imod Helbredelsen af Høvidsmandens Tjener (Mtth. 8, Luk. 7) som en »Helbreden
[304] i det Fjerne, uden at der er Tale om den Syges egen Tro«, bemærker Forfatteren: »uagtet det maa indrømmes, at Tanken har lettest ved at tilegne sig og fastholde Underet, hvor det fremtræder knyttet til Troen som Mellemled…, saa fremtræder dog den samme evangeliske Under-Typus overalt, hvor den hellige Villie aabenbarer sig som den mægtige Villie, i den legemlige Verden som i den sædelige«. Her gjøres altsaa Aarsagen, den hellige, mægtige Villie, til Miraklets Kjendemærke.

Men dette Kjendemærke udviskes igjen, hvor Talen er om Helbredelsen af den blodsottige Kvinde (Mtth. 9, Mark. 5, Luk. 8). Saaledes som Fortællingen er givet hos Markus og Lukas, »fører den nemlig med Nødvendighed til Forestillingen om Jesu undergjørende Kraft som virkende… uden at Virksomhedens Grund bliver at søge i Villiens bestemmende Magt… Den helbredende Kraft er altsaa her fremstillet som sat i Bevægelse ved den blotte udvortes Berøring, og den paafulgte Helbredelse fremgaaer som et fysisk Fænomen, hvor uvilkaarlig Tanken paatrænger sig om det elektriske Apparat, opfyldt af den stærke Kraft, der kun behøver at nærmes hen imod et Legeme for at strømme ud til synlige Virkninger«. Strengt taget, burde nu et saadant Mirakel ligefrem forkastes; men man kan jo i det Sted forkaste Kjendemærket, opgive den mægtige Villies bestemte Hensigt, holde sig til den Troende og gjøre Troen til Under-Kraftens elektriske Leder.

Denne videnskabelige Opfattelse har opbyggelig Hjemmel i Schleiermachers Prædikener. »Dybt og sindrigt«, siger Fortolk., »har Schleiermacher yttret sig om
[305] dette Problem: at ligesom den aandelige Indvirken, der udgaaer fra den Enkelte, ikkun

for en ringe Del har sin Grund i den bestemte Villie og Hensigt, men et saadant Omløb finder Sted af de aandelige Kræfter, at det Bedste kan virkes, uden at den Virkende veed deraf at sige, saaledes forholdt det sig ogsaa med Jesu underfulde Gjerninger i det Legemlige, som just derved fjernede sig fra Tingenes sædvanlige Gang og nærmede sig til det aandelige Livs Enemærker; hist saavelsom her var Troen, Attraaen og Længselen den eneste Betingelse for at blive delagtig i den underfulde Virkning«.

Vil Læseren ikke tage til Takke med den Schleiermacherske Analogi, men finde Begivenheden urimelig, saa har den kritiske Fortolkning endnu den naturlige Udvei, at søge Grunden til det Urimelige i en Misforstaaelse hos Evangelisterne. Matthæus giver Fortællingen kort og lægger Helbredelsens Kraft i Jesu Ord: *Datter, vær frimodig, din Tro haver frelst* dig. Man kan nu antage, at dette netop er det Historiske, medens Fortællingen hos Markus og Lukas »gjøre Indtrykket af traditionelle Udmalinger, dannede ved Reflexion over Helbredelsens Art og Maade«.

Den naturlige Udvei er imidlertid den farligste. Vel tager det sig ved første Øiekast ret rimeligt ud, at en Evangelist i al Troskyldighed kan være kommen til at benytte et og andet Sagn, hvori det Mirakuløse ved Tilsætninger og »traditionelle Udmalinger« er blevet misforstaaet: det er da ikke Evangelisten, men Sagnet, der er Skyld i Misforstaaelsen. Men see vi nærmere til, saa forholder Sagen sig anderledes. Thi den Evangelist, som kan optage Sagn, der stille Miraklet i et falsk Lys, lægger jo netop derved for Dagen, at han mangler Blik for Underets Særkjende, at han, rentud sagt, *[306]* ikke er i Stand til at skjelne mellem sande og falske Mirakler.

At en Evangelist kan have feilet i Angivelsen af en eller anden historisk Ydersi-de, et Navn, en Tidsbestemmelse o. desl., er uvæsenligt, thi en Evangelist er ingen videnskabelig kritiserende Historieforsker; heller ikke er der just noget Urimeligt i, at han ved at afbenytte Efterretninger af sagnmæssig, uvis Oprindelse kan i sin Fremstilling have forvexlet »det indvortes med det udvortes Oplevede«, thi i religiøs Forstand faaer det Udvortes altid sin Betydning ved det Indvortes. Men at antage om en Evangelist, at han i tankeløs Godtroenhed har godkjendt Fortællinger, der i Virkeligheden forvrænge Miraklet, gaaer paa ingen Maade an, thi det er at tilintetgjøre hans Troværdighed som Evangelist. Hvad Fortolkeren i denne Henseende anfører til Undskyldning for det lidet Troværdige i »Udmalingen af Underet med den blodsottige Kvinde, med Vandringen paa Søen, med Stateren i Fiskens Mund, med Opstandelsen af »de jerusalemske Døde o.s.v., er ikke Undskyldning, men Anklage; det er lutter Tvivl om de hellige Forfatteres Evne til at behandle det historiske Stof, tilslørede Indsigelser mod deres Troværdighed.

»Vi skulle«, siger den høiærværdige Forf., »af Skriften selv lade os veilede til det sande Begreb om det hellige Aabenbaringsord«. Ja, det skulle vi. Men denne Grundsætning bliver jo glemt eller skudt tilside, hver Gang vi fordre en ganske anden Fremstilling af det Vidunderlige, end den, der vitterlig er os given; hver Gang vi henvise til »senere, skæve, mistydende Reflexioner« og staae i Begreb med at sætte
[307] vor egen saakaldte videnskabelige Mirakelforestilling høiere end den evangeliske.

Hvorlidt man, hvad Underet angaaer, kan være tilsinds at lade sig af Skriften »veilede til det sande Begreb«, derpaa afgiver Kritiken over Bespisningsmiraklet (Mark. 6, Mtth. 14, Luk. 9) et talende Exempel. »For den exegetiske Betragtning har«, siger Forf., »det Under: at fem Tusinde ere blevne mættede ved fem Brød og to Fiske, saa fuldstændig udvortes Hjemmel som nogen af de evangeliske Undergjerninger«. Ikke desto mindre maa den videnskabelige Kritik føle sig i høi Grad utilfredsstillet ved dette Under. Grunden er, »at det, som her træder os imøde, er en Magthandling i absolut Ubegribelighed af den skabende Guddomskraft.... et Vidunder (τέρας) staaer for os, som tillukker sig for enhver Tankeanstrængelse, afviser ethvert Spørgsmaal, der søger Besvarelse, som ubesvarligt«. — Denne usikkre, med sig selv uenige Opfattelse af det Overnaturlige, denne svævende Ræsonneren for og imod, disse tvivlraadige Overslag over rimelige, lidet rimelige og urimelige Begivenheder, denne ufrugtbare Afveien af sandsynlige, lidet sandsynlige og usandsynlige Mirakler, er i lige Grad uheldbringende for Religion og Videnskab: den gjør Troen tvivlende og Viden principløs.

Det kan af vort betragtede Fortolkningsarbeide bevises, at den hellige Historie principielt maa udelukke Videnskaben. Ved at indrømme Underets Mulighed har Viden sat sin absolute Grændse og hermed sagt sit sidste Ord. Historien har imidlertid ikke en almindelig Mulighed, men virkelige Kjendsgjerninger, disse Tegn, disse Syner, disse
[308] Aabenbarelser, disse i bestemte Forestillinger opfattede Undergjerninger, til Indhold. Skulde Videnskaben paa nogen Maade være i Stand til at fælde en begrundet Dom over de enkelte, i bestemte Fænomener fremtrædende Undere, da maatte den jo først opdage de Love, hvorefter det Overnaturlige kan yttre sig og gribe ind i det Naturlige. Er den nu, som vi *alle vide, ganske uvidende om disse Love, saa er dens* Kritik uden Maalestok: enten maa den lade Undergjerningerne staae for, hvad de ere: usandsynlige, ubegribelige, eller den maa søge at opløse enhver enkelt bestemt Forestilling om ethvert enkelt bestemt Under i »det Underfuldes« ubestemte, ubestemmelige Mulighed. I første Tilfælde vil Videnskaben drage sig tilbage fra den hellige Historie, i sidste Tilfælde vil dens Kritik opløse den hellige Historie.

Vor høiærværdige Fortolker har maaske ikke besindet sig paa, at det virkelige

Resultat af hans for Videnskaben betydningsfulde Arbeide er en fuldbyrdet Opløsning af den evangeliske Historie. Og dog er Opløsningen uimodsigelig. Der hersker i denne Fortolkning fra Først til Sidst en saadan Skilsmisse mellem det Naturlige og det Overnaturlige, at kun det Naturlige bliver historisk; medens det Overnaturlige — det i sig Ubestemte og Ubestemmelige — unddrager sig enhver mulig historisk Opfattelse. Det hedder i Indledningen til første Afsnit, at den videnskabelige Kritik vil »betrygge den historiske Kjerne« ved at skille den fra »den udsmykkende Indfatning« og navnlig »hævde den historiske Virkelighed af et underfuldt Grund - Faktum ved Kristi Indtræden i Verden«; men den, som stoler paa, at han her ved Kritikens Bistand skal finde enten Beviser for det underfulde Grund-Faktums Virkelighed eller nærmere *[309]* Oplysninger om dets historiske Beskaffenhed, bliver høiligen skuffet.

Hvorledes er det egenlig gaaet til med Bebudelsen af Johannes Døberens Fødsel? Man veed det ikke. Lukas (1, 5—25) beskriver det rigtignok udførlig; ved at anføre de nærmere Omstændigheder og Bi-Omstændigheder mener Evangelisten vel, at han klarer os Forestillingen om det i Begivenheden Overnaturlige og fortæller en sandfærdig Historie. Men Fortolkeren er af en anden Mening. Han mener, at det, Evangelisten her fortæller, ikke er nogen virkelig Begivenhed, ikke nogen sandfærdig Historie, men en gammeltestamentlig Udsmykning af et Familiesagn. »Ligesom det er sandsynligt, at traditionelle Sagn ere benyttede, som opbevaredes i Johannes's Familie, saaledes er det øiensynligt, at det Gl. Test.s Fortællinger om Simsons og om Samuels Fødsel (Domm. 13. 1 Sam. 1) have tjent til Forbillede i de enkelte Træk«. Hvad er det saa, der egenlig er skeet? Det veed man ikke: Begivenheden selv falder udenfor Historien.

Hvorledes er det gaaet til med Bebudelsen af Kristi Fødsel? Det veed man ikke. Matthæus (1, 18—25) og Lukas (1, 26—38) mene jo rigtignok at kunne meddele tilforladelig Oplysning og give os hver sit Bidrag; men det er en from Indbildning. Kritiken beviser, at der ingen Sammenhæng er imellem »de tvende Beretninger«, eftersom den ene aabenbart gjør den anden overflødig. »Intet er vel i sig selv naturligere, end at der om en Begivenhed, hvor det Overnaturlige tabte sig i hemmelighedsfuld Dunkelhed, vare forskjellige Fortællinger i Omløb; og i alle Tilfælde har der, fra Beretternes Side, *[310]* ikke været tænkt paa at forene dem indbyrdes; thi det lader sig ikke nægte, at — efter Engleaabenbarelsen for Maria — Drømmesynet for Josef staaer lidet motiveret«.

Kan Englenes Aabenbarelse for Hyrderne (Luk. 2, 8—20) *ansees for en historisk Begivenhed*? Ja, paa Prædikestolen, men ikke i Videnskaben! Vel er her et Grund-Faktum; men naar Kritiken har faaet »Indfatningen« skilt fra »Kjernen«, saa forsvinder det

vidunderlige Grund-Faktum i Sagnets Dunkelhed og taber sig tilsidst i en sindrig psykologisk Tvetydighed. Vi maae nemlig med Schleiermacher »antage, at denne Historie, først efter at Jesu Rygte er bleven begrundet, er ved Enkeltes Erindring bleven fremdraget af Forglemmelsen; men at den hverken er en af Intet sammenpustet Luftblære, eller et forsætligt Opspind, derfor borger os den Lethed, som de Kristne i den Egn havde ved at udspørge Maria, som nødvendigen maatte vide Besked dermed, eller de Disciple, med hvilke hun mest havde levet, om Sagens Beskaffenhed«. Altsaa Noget maa der være skeet, noget Underfuldt, men hvad er det for Noget? Det veed man ikke. Begivenhedens Øiemed er nemlig ikke at søge i »den fjernere Virkning, som den frembragte, saa at sige efter dens Opstandelse, men kun i den umiddelbare paa Hyrderne selv. Privataabenbarelsen for Hyrderne kan nu forklares paa en ganske naturlig og dog næsten overnaturlig Maade deraf, at En eller Anden iblandt dem har, »i sin særegne Fromhed«, udbedet sig et Tegn. »Dette blev dem, som Historien lærer,
[311] til Del, og i denne, i saa store Tider ikke sjeldne, Tilfredsstillelse ogsaa af Enkeltes Længsel ligger det Mærkværdige og Guddommelige«.

I sit offenlige Liv er Kristus selv det underfulde Grund-Faktum; men at Kritiken heller ikke her kan finde sig tilrette med de historiske Fænomener af dette Grund-Faktum, have vi allerede seet i mange Exempler. For ikke at forkaste alle enkelte Undergjerninger, men dog holde til Raade med Mangfoldigheden, tilkjender og frakjender den ræsonnerende Forstand Frelseren naturlige og overnaturlige Gaver, som det bedst kan falde sig. At Jesus, efter hvad vi have hørt om Høvidsmandens Tjener, vel har havt Gaver til at helbrede en Syg i det Fjerne, bliver stiltiende indrømmet; men at han ogsaa har havt Gaver til at kunne see et Æsel i det Fjerne, bliver ikke indrømmet. »Æselet« — hedder det om Indtoget i Jerusalem (Mtth. 21, Mark. 11, Luk. 9) — »afhentes af de tvende Disciple i den lige overfor beliggende Landsby, sandsynlig Bethfage«. Alle tre Evangelister ere jo vistnok enige om, at lægge Vægt paa den underfulde Forudsigelse af, at de skulde »finde« Æselet, og saaledes antyde en »mysteriøs Sammenhæng ved den hele Tildragelse«. Men heri kan Kritiken ikke give de hellige Forfattere Medhold. Videnskaben maa finde det sandsynligt, at der »enten af Jesus er bleven tilføiet nærmere fornøden Oplysning, eller ogsaa en forud truffen Aftale fra Jesu Side maa underforstaaes«.

Endnu et Træk. Fortolkeren lader sig forlyde med, at Forklarelsen paa Bjerget vanskelig kan forenes med »Jesu sande Menneskelighed«; her kan altsaa ikke tænkes paa
[312] noget overnaturligt Grund-Faktum; men kan *Opstandelsen og Himmelfarten* da bedre forenes med »Jesu sande Menneskelighed«? Her maae vi holde fast paa et mysteriøst

Faktum. Men det mysteriøse Faktum er saa langt fra at klare sig i Fremstillingen, at det tvertimod gjør Fremstillingen uklar. »De indbyrdes Afvigelser, med hvilke de fire evangeliske Beretninger om Opstandelsen gjennemkrydse hverandre«, virke i den Grad forstyrrende, at »der kun med stor Usikkerhed lader sig, ved den indbyrdes Sammenstilling, tilveiebringe en nogenlunde sammenhængende Fortælling«; med andre Ord: det, der egenlig skulde fortælles, Tildragelsernes overnaturlige *Hvorledes*, bliver ikke fortalt; det, som her skulde bevidnes, bliver ikke bevidnet. Og det er ganske i sin Orden, det kan ikke være anderledes. Grunden til Usikkerheden ligger ingenlunde i nogen Uagtsomhed eller Forsømmelse fra Øienvidnernes Side, den ligger i Begivenhedens Natur, i »det overmægtige Indtryk, hvoraf de første Øienvidner maatte gribes, hvorved det navnlig kommer i Betragtning, at Traditionen i sine enkelte Træk her har havt sin første Hjemmel i den usikkre Iagttagelse af de kvindelige Vidner«.

Som det gaaer med Opstandelsens Evangelium, saaledes ogsaa med *Himmelfartens.* Himmelfarten bevidnes som Grund-Faktum, som Artikel i en Troesbekjendelse, men om Himmelfarten selv gives der ingen Historie. Og hvorfor ikke? Fordi det vidunderlige Grund-Faktum staaer i aabenbar Strid med al Historie. Hvad der ikke kan fremtræde i en bestemt Form paa en bestemt Maade, kan heller ikke indtræde paa et bestemt Sted til en bestemt Tid, kan ikke blive Begivenhed; men hvad der efter sin Natur ikke kan blive Begivenhed, kan heller ikke blive historisk. Kritiken sætter en *[313]* uoverstigelig Kløft imellem Himmelfartens Faktum og »den *Form og Maade,* hvorpaa dette Faktum, denne underfulde Indgaaen i den himmelske Herlighed, skal tænkes fuldbyrdet«. Ja, Himmelfarten er, naar vi see nærmere til, ikke engang noget egenligt Faktum; det er et »tillukket Mysterium«, men et tillukket Mysterium er intet Faktum. »Havde der« — hermed slutter den høiærværdige Fortolker — »ikke her været et tillukket Mysterium allerede for Apostlene, da vilde hverken Forbigaaelsen af det største σημεῖον« (Tegn) »i de tvende apostoliske Evangelier være forklarlig, eller den Dunkelhed, hvori Hentydningen i de tvende andre Evangelier er holdt«. Dette er Enden paa den hellige Historie — i Videnskaben.

Dette Mærkværdige, at en saa klar, saa skarpsindig, i kritisk Tænkning saa øvet, med sit store videnskabelige Apparat saa fortrolig Forfatter, som Dr. H. N. Clausen, er ved at gjennemføre sine Grundsætninger kommen til et Resultat, der netop er det Modsatte af det, hvorpaa han oprindelig har sigtet, vækker Formodning om, at der i Grundsætningerne selv maa skjule sig en bedaarende Uklarhed, en blændende Tvetydighed. Vi skulle i Korthed bestræbe os for at afsløre denne Tvetydighed.

At der, ifølge Grundsætningen (1), maa gjøres Forskjel mellem profan og hellig

Historie, er uimodsigeligt; men Spørgsmaalet er, hvori Forskjellen bestaaer og hvor dybt den grunder i Sagen. Den »historiske Troværdighed« er af en anden Natnr, af en anden Oprindelse og har en ganske anden Grund i den hellige Historie end i den profane.

[314] Til Begrebet *Troværdighed* svarer Begrebet Tro; det Troværdige er Troens Gjenstand. Heraf følger, at Troværdighedsbegrebet maa forandres, naar Troesbegrebet forandres. Men nu er der paa det evangelisk-protestantiske Dannelsestrin dog vel neppe Nogen, der vil benægte, at den religiøse Tro (fides religiosa) er væsenlig forskjellig fra hvad man i almindelig Forstand kalder historisk Tro (fides historica).

Den blot historiske Tro angaaer Begivenheder, der i sin Tid have været Gjenstand for udvortes, umiddelbar Erfaring, og om hvilke Øienvidnet forsaavidt kan antages at have havt en tilforladelig Viden. Begivenheder af denne Natur høre alle ind under den lovbestemte Tingenes Orden, der danner de udadgaaende Iagttagelsers, de sandselige Erfaringers faste Grundlag. Ved Opfattelsen af slige Begivenheder vil det Ydre overalt være bestemmende for det Indre. Øienvidnet har at holde sig til, hvad der har viist sig, gjengive det Oplevede, som et Speil giver Gjenstandens Billede, ikke indblande Noget af sit Eget, ikke sætte Farve paa Kjendsgjerningerne. Ved at opfylde disse Fordringer er et Øienvidne troværdigt. Den, der derimod hører eller læser Beretningen og saaledes opfatter Begivenheden paa anden Haand, kan ikke, som Øienvidnet, have en umiddelbar Viden af det Oplevede, men maa nøies med en Tro, en historisk Tro.

Dersom den historiske Tro nu udelukkende hvilede paa en ubegrændset Tillid til det fortællende Øienvidnes individuelle Sanddruhed, vilde en saadan Tro umulig kunne bære nogen videnskabelig Bygning. Historien vilde paa disse Vilkaar ikke
[315] være nogen Videnskab. Men netop den Omstændighed, at her kun er Tale om Kjendsgjerninger, der ere Naturbetingelser og Menneskelivets almengjældende Aandslove underlagte, gjør det muligt, at den historiske Tro kan begrundes, idet Beretningerne underkastes en Kritik, og deres Troværdighed prøves.

Troværdigheden af en historisk Begivenhed er tilstrækkelig begrundet, naar det er gjort indlysende, at man ikke kan nægte en saadan Begivenhed uden at nægte al Historie. Sandsynligheden er Troværdighedens Maalestok: jo sandsynligere en Tildragelse er, desto troværdigere. Men Sandsynligheden bestemmes igjen ved de anførte Kjendsgjerningers saavel indre som ydre Sammenhæng. Saaledes kan et Tilfælde, en Handling, et Karaktertræk, som løsrevet fra Forbindelsen med det Øvrige, vilde være usandsynligt, ved alsidig, omfattende Sammenligning blive sandsynligt. Sandsynlighedsgrunde af prøvet Gyldighed ere tilstrækkelige for den profane Historie.

Anderledes i den hellige Historie. Her maa Sandsynlighedsgrundene nedsættes til en underordnet Værdi; thi det, hvorpaa Alt kommer an, er Underet, og Underet er ifølge sin Natur det Usandsynlige. Forskjellen mellem en Undergjerning og en ligefrem historisk Kjendsgjerning er saa gjennemgribende, at den historiske Tro forvandler sig og gaaer op i den religiøse. Det er her, hvad Opfattelsen angaaer, ikke det Ydre, der umiddelbart bestemmer det Indre, det er omvendt det Indre, der væsenlig bestemmer det Ydre. Man betragte hvilket af de evangeliske Undere, man vil, saa viser det sig strax, at Fænomenet, det Ydre, tilsteder en dobbelt Forklaring. *[316]* Det kan være en Skuffelse, et Bedrag, et besynderligt Tilfælde, en overraskende Naturbegivenhed, og det kan være en Guds Gjerning. Kristus opvækker de Døde: Jairi Datter (Mtth. 9), Enkens Søn i Nain (Luk. 7), Lazarus af Bethanien (Joh. 11). Om de to første Opvækkelser er det nu strax indlysende, at de af Øienvidnerne kunne forklares paa to Maader: de Ikke-Troende kunde jo sige, at de saakaldte Døde kun vare Skindøde. Hvad Lazari Opvækkelse angaaer, da har den Beskuelighed, hvormed Underet fremtræder, ikke kunnet forhindre, at en Del iblandt de Tilstedeværende *have anseet det Hele for et Bedrag*. Det siges jo udtrykkelig, at Nogle af dem gik hen til Farisæerne og angave Jesus, og at Farisæerne og Ypperstepræsterne netop paa Grund af denne Angivelse besluttede i Raadet, at »Folkeforføreren« skulde døe. Betragte vi Opstandelsens Mirakel[1)], saa viser sig det Samme. »Der skete (Mtth. 28) et stort Jordskjælv; thi Herrens Engel nedfoer af Himmelen, traadte til, og væltede Stenen fra Indgangen og satte sig der. Men hans Skikkelse var ligesom Lynet, og hans Klædebon hvidt som Snee. Men Vægterne skjælvede af Frygt for ham og bleve som døde«. — Umiddelbart efter Ordene skulde man nu antage, at de vagthavende Soldater virkelig havde seet Engelen i Lynet og saaledes vare blevne Øienvidner til et virkeligt Under. Men, at dette ikke har været Tilfældet, fremlyser tydelig deraf, at Vagten lod sig bestikke af Ypperstepræsterne. Havde de Vagthavende anseet det Hele for Andet end *[317]* en forfærdelig Naturbegivenhed, da havde de vist ikke havt Mod til at lyve.

Ligger det nu i Sagens Natur, at Opfattelsen af mirakuløse Begivenheder er betinget af Øienvidnets religiøse Tro[1)], saa kunne Evangelisterne jo heller ikke indskrænke sig til at berette, hvad de ligefrem have hørt og seet, men maae fremstille og beskrive, hvad de *troe at have hørt og seet,* hvad de virkelig have oplevet i Troen. Den hellige Historie har intet Videns Grundlag; den er en Historie af det i Troen Oplevede, en

[1)] Jvf. *Om Hindringer og Betingelser for det aandelige Liv i Nutiden.* Efterskrift S. 297—310.

[1)] Om det logisk Umulige i at opfatte et Mirakel som en anden ligefrem historisk Kjendsgjerning, jvnfr. Grundideernes Logik II. S. 208—210.

Troens Historie, en Historie af Troende til Troende.

Fra dette Synspunkt vil den i Fortolkerens Grundsætninger indeholdte Tvetydighed allerede begynde at vise sig. Den høiærværdige Forfatter fremhæver, at Evangelisternes Forhold til det Stof, der »udfylder den evangeliske Beretning«, ikke kan have »samme afgjorte Fasthed og Bestemthed, som hvor Historieskriveren er stillet overfor et historisk Stof, hvor Intet gaaer ud over Grændsen af det Sædvanlige og i sig selv Troværdige«; han gjør, i god Overensstemmelse med Grundsætningerne (2) og (3), gjældende, at hvor det historiske Indhold er af en saa eiendommelig Beskaffenhed, at »det Hele bevæger sig paa Mysteriets dunkle, hellige Grund«, der vil »den religiøse Betragtningsmaade ikke kunne blive uden bestemmende Indflydelse paa den kritiske Vurdering af Evangeliernes historiske Karakter«. Her er Tvetydigheden. Det Tvetydige ligger i den Maade, hvorpaa det Religiøse forbindes med det Videnskabelige.

[318] Ved at kalde den religiøse Tro til Hjælp, mener Fortolkeren at have vundet sikkert Fodfæste mod dem, der, idet de opfatte Underet som »det ligefrem Naturstridige, det med Tænkningens som med Naturens Love Uforenelige«, ville paastaae, »at den evangeliske Historie ikke kan være foregaaet saaledes, som det, efter den almindelige Forstaaelse af den evangeliske Beretning, maatte være Tilfælde«. Her er det nu strax iøinefaldende, at Forf. i Hovedsagen ikke ret er uenig med de Modstandere, han af al Magt vil bekæmpe.

De Kritikere, der resolut benægte Underets Mulighed (Strauss, Weisse o. Fl.), komme med fuld videnskabelig Følgestrenghed til det velbekjendte Resultat: »det Guddommelige kan ikke være skeet saaledes; det saaledes Skete kan ikke være guddommeligt«. Men vor Fortolker, der har erklæret sig uenig med de moderne Tænkere angaaende Forudsætningen, er, mærkeligt nok, bleven enig eller dog næstendels enig med dem i Konsekvensen. Ved at holde fast paa Adskillelsen af hvad han kalder »Evangeliernes Udside og det evangeliske Kjernevæsen» er hans Fortolkning, efter hvad vi ovenfor have seet, jo i alle væsenlige Punkter en forblommet Stadfæstelse af den Straussiske Sætning: »det Guddommelige kan ikke være skeet saaledes«. Forfatteren lover sig noget Stort af den paaberaabte Adskillelse; ved den »vil det blive muligt for Apologetiken, seirrigt at afvise de ubeføiede Slutninger, som den anti-evangeliske Kritik vil udlede deraf«. Men det vil ikke blive muligt; den antievangeliske Kritik vil netop seire paa Grund af Adskillelsen; den vil spørge, og med fuld Ret: »hvad kan det
[319] hjælpe, at her antages at være skeet noget Vidunderligt, naar man dog ikke kan faae at vide, hvad det er, der er skeet«?

Skal det være mere end en Talemaade, at den hellige Historie er en Aabenba-

ringshistorie, da gaaer det virkelig ikke an at lade det Overnaturlige skjule sig i et »mystisk Halvmørke« og holde sig som »et tillukket Mysterium« bagved de sagnagtige Beretninger. At sige om Evangelisternes Forhold til det givne Stof, Stoffet i deres Fortællinger, at dette Forhold ikke kan have »samme afgjorte Fasthed og Bestemthed« som andre Historieskriveres, er jo rentud at vedgaae, at den evangeliske Historie, strengt taget, mangler Troværdighed, at Aabenbaringshistorien er en Historie, der Intet aabenbarer, — lucus a non lucendo.

Som Aabenbaringshistorie er den hellige Historie deri forskjellig fra den profane, at den har *den religiøse* Tro til sit *oprindelige og selvstændige Erkjendelsesprincip.* Aabenbaring og Tro ere korrelate Begreber. Som Aabenbaringen er, saaledes er Troen, og som Troen er, saaledes er Aabenbaringen; begges væsenlig virkende Enhed er Aanden; men Aandens aabenbarende Udtryk er Ordet. Lad os da igjen fæste Blikket paa de overnaturlige Kjendsgjerninger, for at see, hvad heri ligger.

Underet kan ifølge sin Natur umulig være nogen ligefrem udvortes Erfaringsgjenstand. Det sandselige Øie seer Lynilden fra Himlen, men Troens Øie seer Englene ved Graven. Det første umiddelbare Indtryk er Forfærdelsen; ud af Forfærdelsen fødes Forstaaelsen, og ud af Forstaaelsen Fremstillingen i Ordet. Det er Aandens Værk, og som Aanden er, saaledes er Ordet. Er Ordet sagnagtig svævende, uden »Fasthed og *[320]* Bestemthed«, saa er Aanden uden Vished, uden Klarhed, uden Sandhed; men dersom der virkelig er Sandhed, historisk Sandhed i Aandens Virken, da er der ogsaa virkelig Sandhed, historisk Sandhed i Ordet.

Grundsætningernes Tvetydighed viser sig nu fra en ny Side. Den høiærværdige Fortolker føler fuldtvel, at det blot videnskabelige Princip, der ellers er tilstrækkeligt, naar det gjælder en Kritik af et Stykke Verdenshistorie, ingenlunde er tilstrækkeligt, naar det gjælder en Kritik af den hellige Historie. Saa kalder han da Troen til Hjælp; men i al Ubestemhed, thi »den religiøse Betragtningsmaade«, der »ikke kan blive uden bestemmende Indflydelse paa den kritiske Vurdering af Evangeliernes historiske Karakter«, er svævende og ubestemt. Det Videnskabelige er Hovedsagen, Troen kun en Nødhjælp, der skal læmpes efter Videnskaben.

Ved denne, om end forsigtige, saa dog yderst mislige Kombineren af Tro og Viden har Fortolkeren beredt sig selv en stor Forlegenhed. Fra den ene Side bekæmper han Mythelæren, »den mythiserende Behandling«, paa det Kraftigste. »En Anstrængelse for at godtgjøre, at det, som Evangelierne indeslutte og overlevere, ikke er et ubevidst eller halvbevidst fromt Fantasiværk, men en Beretning om en virkelig Livshistorie, virkelige Tildragelser og Gjerninger«, maa, siger han, »allerede nu agtes ubetimelig«.

Hvorfor? Fordi Synsmaaden er saa urimelig, at det Urimelige indlyser ved sig selv. Det er jo glædeligt for Troen. Men Glæden er ikke synderlig stor; thi paa den anden
[321] Side bekæmper han lige saa ivrig den gammelkirkelige Synsmaade, at vi i Evangelisternes Beretninger overalt have »en virkelig Livshistorie, virkelige Tildragelser og Gjerninger« for os. Det er en nødvendig Indrømmelse, der maa gjøres Videnskaben.

Dersom den høiærværdige Forfatter nu blot paa nogen Maade saae sig i Stand til at forlige de to indbyrdes stridige Synsmaader med hinanden: da vilde et saadant Forlig være et talende Bevis for Troens Enhed med Viden. Men Forliget kommer ikke i Stand. »Paa samme Tid«, siger han, »som der hæves saa stærke og saa grundede Klager over den Vilkaarlighed og Uretfærdighed, for hvilken den hellige Historie er givet til Pris af den nyeste Kritik — med al tilsyneladende Strenghed i den videnskabelige Form, dog i lidet videnskabelig Aand — kunne de alvorlige Spørgsmaal ikke skydes tilbage: om ikke Kritiken er bleven fristet og ægget til en saa fjendlig Optræden ved gammel, tidt gjentagen og meget nærgaaende, Udfordring fra Apologetikens Side? om den apologetiske Opgave kan være rigtig stillet…, naar den« (Apologotiken) »fremdeles, som hidtil, vil lade Bibeltroen træde frem med Magtsprog og Anathema imod enhver Indrømmelse af Fænomener, der vise hen til en menneskelig Side af Skriften, fremdeles som hidtil vil fordre en ubetinget Benægtelse af, hvad enhver sammenlignende og prøvende Betragtning paanøder os, som utvivlsom Vished?« I at fremhæve disse Vanskeligheder har den høiærv. Forf. fuldkommen Ret, og Evangeliekritiken vil endnu, efterat den længst har forladt hans Standpunkt, med fornyet Interesse vende tilbage
[322] til hans lærerige Arbeide og altid regne ham det til sand Fortjeneste, at han redelig har modarbeidet Overdrivelserne og holdt vaagent Øie med Vanskelighederne.

Men at ingen Fortolkning, var det end den lærdeste, talentfuldeste og skarpsindigste, ud fra det her valgte Standpunkt er istand til at hæve de paapegede Vanskeligheder, er klart som Dagen. Hvad kan det hjælpe at beraabe sig paa en »Adskillelse af Væsenligt og Uvæsenligt«, naar Adskillelsen, efter hvad vi have lært af Fortolkerens egne Ord, udtrykkelig viser, at det Væsenlige er »et tillukket Mysterium«, der ikke kan antage historisk Form, og Beretningen i sin historiske Form »den mythiserende Indklædning«, »den udsmykkende Indfatning«, der gaaer udenom »Kjernen«, det Uvæsenlige.

Kun paa den Betingelse, at *Troens og dermed* Aabenbaringens Princip faaer Lov at gjælde for, hvad det i Sandhed er, *den hellige Histories eneste afgjørende Erkjendelsesprincip,* kunne de indviklede Knuder løses. Thi heri ligger: 1) at Elementerne i den evangeliske Historie ere baade *udvortes* — hidrørende fra Alt, hvad der i den

ydre Virkelighed er seet og hørt og erfaret af Øienvidner — *og indvortes,* hidrørende fra de Enkeltes særlige Opfattelse af, hvad de i Troen have hørt og seet og inderlig oplevet; 2) at de udvortes og indvortes Elementer ere hos de hellige Vidner saaledes sammensmeltede, sammenarbeidede og assimilerede; *at ingen Kritik er* i *Stand til i endelig Forstand at skille dem fra hverandre;* 3) at det Historiske saavel i Begivenhederne selv som i de tilsvarende Beretninger hverken er en blot udvortes ei heller en blot indvortes Virkelighed, men Aandens og Sandhedens Enhed af det ved sit Indvortes *[323]* bestemte Udvortes, altsaa *Aandsvirkelighed, Virkelighed for Aanden.*

Under disse Forudsætninger kunne Vanskelighederne hæves, thi det Feilsyn, hvoraf de udspringe, kan nøiagtig paayises. Den hellige Skrift har, hvad vor høiærværdige Fortolker særdeles indskærper, ikke blot sin guddommelige, men ogsaa sin menneskelige Side[1)]. Men Apologetiken og den negative Kritik ere med Hensyn hertil midt i al deres Uenighed netop enige i at gaae ud fra det samme Feilsyn.

Den negative Kritik miskjender Aanden, gaaer bagved Ordet, prøver de udvortes Kjendsgjerninger og opdager en saadan Mangfoldighed af Modsigelser og indre Uoverensstemmelser, at det Hele maa synes utroligt. Den sætter en selvløs Ide i Aandens Sted og gjør Ordet til Mythe: her har det Menneskelige kvalt det Guddommelige.

Den orthodoxe Apologetik slaaer sit Dogme fast, og gjør den evangeliske Historie til et ufeilbart Værk af Guds ufeilbare hellige Aand. Men til Gunst for sin Paastand miskjender den Aanden, stirrer paa »det Ydre«, gaaer bagved Ordet og hænger sig i Bogstaven. Alle Begivenhederne skulle indtil de mindste Træk være udvortes, gjengivne med en saa udvortes, fotografisk Nøiagtighed, at den Hellig-Aand maa have dikteret Alt indtil Tøddel og Bogstav: her har det Guddommelige kvalt det Menneskelige.

Saa kommer Mæglingsapologetiken. Den vil forlige det Menneskelige med det *[324]* Guddommelige, og skynder sig at begaae den samme Feil som dens Modstandere. Istedenfor at søge Foreningen af det Guddommelige og det Menneskelige i Aanden ved Ordet, sønderlemmer den Ordet, holder sig til Sætninger, overseer Aanden, det Indvortes, og giver sig paa den allernaiveste Maade i Kast med det Udvortes. Den søger den egenlige Kjendsgjerning udenfor Ordet; den titter og speider, om den dog ikke her eller der kunde skimte, hvad det Virkelige, det Vidunderlige egenlig er, der staaer bagved Beretningen. Men al dens Speiden er forgjæves. Det Virkelige selv, det Vidunderlige, vil ikke lade sig tilsyne; det er og bliver et ubestemmeligt »Grund-Faktum«, »et tillukket Mysterium«: Mæglingsapologetiken opdager Intet.

Af Frygt for »Dualismen« har den mæglende Apologik hildet sig i den allerfarligste

[1)] *Om Grundbestemmelser i Aandens Selv,* jvfr. Religionsfilosofi S. 458—486.

Dualisme, Tvetydighedernes Dualisme: *een Sandhed i det Videnskabelige, en anden i det Opbyggelige; eet Evangelium paa Kathedret, et andet paa Prædikestolen*; *een Tro i Viden, en anden udenfor* Viden. Skulde det ikke være paa Tide, at vi fik denne Dualisme opklaret. Tvetydighederne maae bort! Det er ikke blot et fromt Ønske, et stille Hjertesuk i Troens Navn; det er Oplysningens Krav, det strenge Bud af den vrede Fornuft, af Tidens Aand i dens mørke Majestæt.

»*Cardinal, ich habe das Meinige gethan. Thun Sie das Ihre*«.

R. *Nielsen.*